

УДК 378.162

Калько А. Д., д.геогр.н., професор, Шикула Р. Р., доцент кафедри біології (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГАЛУЗІ ПРИРОДОЗНАВСТВА ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

***Анотація.** У статті розкрито поняття «педагогічна модель» та зазначено, що моделювання є обов'язковою частиною наукових досліджень і розробок. На основі проаналізованих тлумачень у контексті цього дослідження дано власне визначення терміну та розроблено змістовні блоки. У теоретико-аналітичному блоці синтезовано мету, завдання, підходи та принципи фахової підготовки майбутніх учителів природознавства засобами музейної педагогіки.*

***Ключові слова:** педагогічна модель, майбутній вчитель, природознавство, засоби, музейна педагогіка.*

***Аннотация.** В статье раскрыто понятие «педагогическая модель» и указано, что моделирование является обязательной частью научных исследований и разработок. На основе проанализированных толкований в контексте данного исследования дано собственное определение понятия, разработаны содержательные блоки. В теоретико-аналитическом блоке синтезированы цели, задачи, подходы и принципы специальной подготовки будущих учителей естествознания средствами музейной педагогики.*

***Ключевые слова:** педагогическая модель, будущий учитель, естествознание, средства, музейная педагогика.*

***Annotation.** The article explains the concept of «teaching model», it is stated that modelling is a mandatory part of scientific researches and scientific development. Based on interpretations analyzed in the context of this study it was given the author's definition, the semantic blocks are developed. In theoretical and analytical unit it was synthesized purpose, objectives, approaches and principles of professional training of future teachers in the field of natural science by means of museum pedagogy.*

***Keywords:** pedagogical model, future teachers, industry, science, tools, museum education.*

У сучасних закладах вищої освіти України важлива роль приділяється формуванню професійних якостей майбутнього вчителя. Як свідчить практика та історичний досвід педагогічної науки в навчальний процес

майбутніх учителів доцільно впроваджувати засоби музейної педагогіки. У дослідженні [1, с.16] пояснено, що музейна педагогіка розглядає музей як динамічне освітнє середовище: «Використання музеїв з метою освіти і виховання зумовило виникнення музейної педагогіки, яка поєднує елементи музезнавства та педагогіки і доповнюється соціологічними та психологічними дослідженнями. Теоретична база музейної педагогіки у світі як науки ще перебуває на стадії формування та розвитку».

Питання фахової підготовки майбутніх учителів досліджували такі науковці, як: М. Дяченко, Л. Кандибович [2], Л. Кондрашова [3], Т. Калюжна [4] та ін. Зокрема, О. Тімець зазначила, що «Значущість професійної підготовки майбутніх учителів географії посилюють тенденції реформування освіти, особливо ті, які спрямовані на розв'язання протиріч між традиційними формами і методами навчання та появою нових знань, нової інформації, що сприяє виробленню в студентів-географів умінь професійно й мобільно реагувати на постійні зміни в практичній і науковій діяльності, а також практичних умінь розв'язувати проблемні завдання чи ситуації» [5].

Мета нашої статті – розробити структурно-функціональну модель фахової підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки.

Під час аналізу навчально-виховного процесу закладів вищої освіти нами було розроблено власну модель фахової підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки.

Розвиток сучасного суспільства вимагає орієнтації педагогіки на розкриття інтелектуального потенціалу людської особистості в умовах, створених для якісної освіти. Як зазначив Є. Лодатко в роботі [6]: «Разом з тим, моделювання у педагогіці, – порівняно з багатьма іншими галузями людського знання, – має особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпливчості педагогічних понять, практичній відсутності прийнятних механізмів виміру розвитку особистості у процесі навчання, навчальних здобутків учнів, досягнення певною категорією учнівської молоді соціально визначених освітніх орієнтирів тощо».

У «Словнику української мови» подано таке тлумачення терміну «модель»: «Зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось» [7, с. 776]. А. Дахін так визначив поняття «модель»: «Модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, будучи подібним до об'єкту, що досліджується (або явища), відображає і відтворює у більш простому і грубому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами об'єкта» [8, с. 22].

В «Педагогічному словнику» С. Гончаренка подано таке тлумачення лексеми «навчальні моделі»: «(франц. Modele, від modulus – міра, мірило, зразок) – навчальні посібники, які є умовним образом (зображення, схема, опис, тощо) якогось об'єкта (або системи об'єктів), який зберігає

зовнішню схожість і пропорції частин, при певній схематизації й умовності засобів зображення» [9, с. 213].

За своїм завданням педагогічні моделі істотно різняться в кожному конкретному дослідженні, тому ми наводимо кілька визначень.

Т. Гордієнко в роботі [10] стверджує: «Моделювання є обов'язковою частиною досліджень і розробок, невід'ємною частиною нашого життя. Одні і ті ж явища або системи можуть мати багато різних видів моделей. Як наслідок, існує багато назв моделей, більшість з яких відображає вирішення певної конкретної мети». В «Словнику Українського педагога» А. Грищук подав таке визначення терміну «модель»: «умовне зображення певних об'єктів, процесів чи явищ, що використовується як їх віртуальний аналог» [11, с.124].

На основі проаналізованих тлумачень у контексті нашого дослідження дамо власне визначення терміну. Так, педагогічна модель формування фахової підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки – це абстрактна схема функціонування загальних компонентів, що синтезує засоби природничих музеїв та музейний простір з метою підвищення фахової компетентності майбутніх учителів галузі природознавства. Під моделлю формування культури педагогічного спілкування майбутніх викладачів ми трактуємо абстрактну схему функціонування загальних компонентів, які акумулюють загальні компетентності, діагностичний інструментарій, зміст, форми, та методи, а також педагогічні умови, які сукупно сприятимуть удосконаленню навичок педагогічного спілкування студентів (рис. 1).

В основу розробленої моделі було імплементовано чотири взаємопов'язаних функціональних блоки: теоретико-аналітичний, діагностично-констатувальний, змістово-процесуальний, контрольньо-оцінний.

У теоретико-аналітичному блоці синтезовано такі компоненти: мету, завдання, підходи, принципи.

Метою моделювання фахової підготовки майбутніх вчителів галузі природознавства є покращення ефективності їх підготовки засобами музейної педагогіки, спрямованої на розвиток професійних умінь та навичок. Визначена *мета* дає нам змогу сформулювати *завдання* фахової підготовки майбутніх вчителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки: оволодіння системою фундаментальних знань у галузі природознавства взагалі і музейної педагогіки зокрема; формування позитивного ставлення студентів до фахової діяльності та усвідомлення ними необхідності використання у професійній діяльності засобів музейної педагогіки; набуття умінь і навичок проводити уроки і виховні заходи з використанням засобів музейної педагогіки; формування у майбутніх фахівців галузі природознавства самовираження шляхом демонстрування прикладів творчої поведінки педагогів та студентів, які використовують засоби музейної педагогіки.

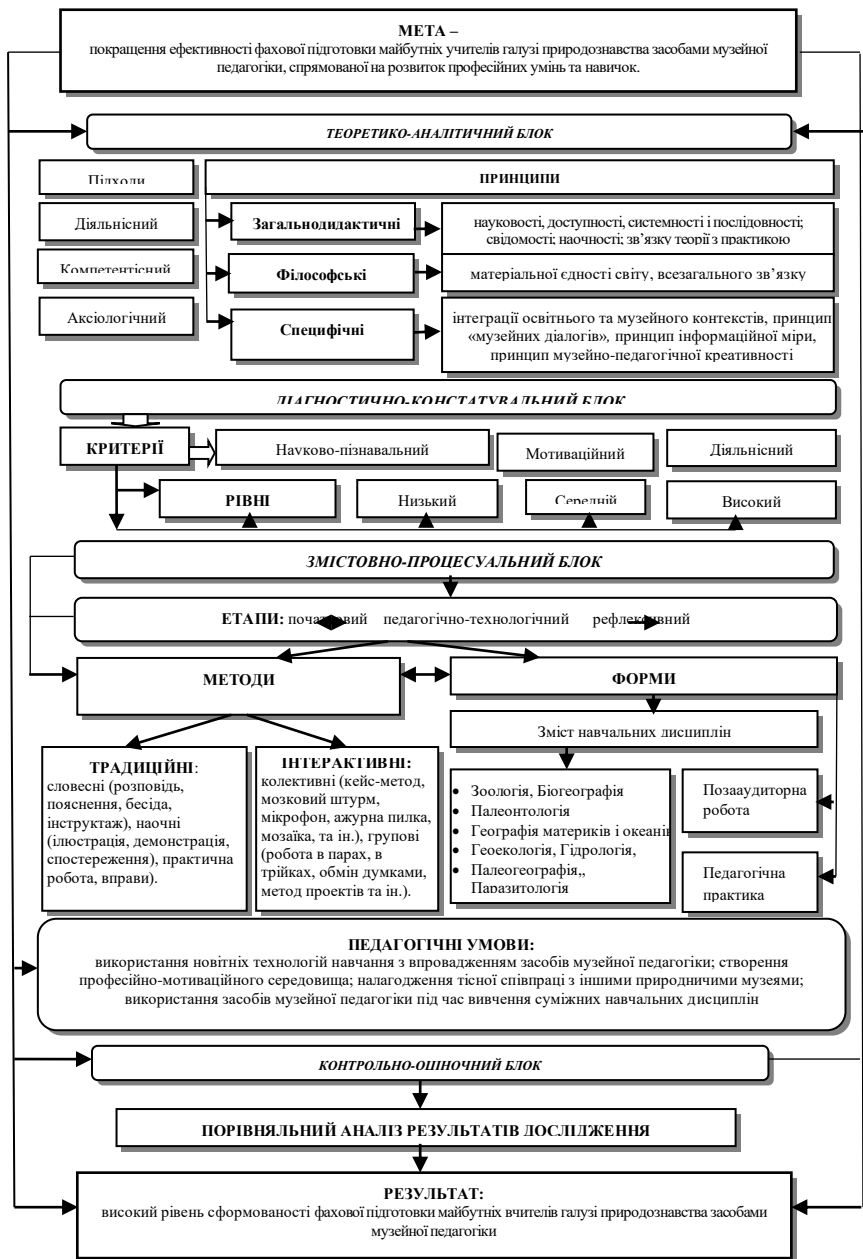

Рис. 1 Педагогічна модель формування фахової підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки

В основу теоретико-аналітичного блоку покладено методологічні підходи, що визначають специфіку побудови освітнього процесу у вищому навчальному закладі, зокрема: системний, діяльнісний, аксіологічний, акмеологічний, інтегративний та компетентнісний.

Впровадження розробленої моделі сприятиме підвищенню ефективності фахової підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки на основі діялісного, компетентнісного та аксіологічного підходів.

Діяльність і спілкування завжди розглядалися у нерозривній єдності, тому вважаємо доцільним розглядати діялісний підхід у контексті удосконалення навичок педагогічного спілкування майбутніх викладачів.

Діялісний підхід – це методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму в цілому). Діяльність – форма активності, що характеризується здатністю людини чи пов'язаних з нею систем спричинювати зміни щодо буття. Діяльність людини може розглядатися в загальному значенні цього слова – як динамічна система взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному – як специфічна наукова, професійна, навчальна, побутова форма активності людини, де вона досягає свідомо поставлених цілей, що формуються внаслідок виникнення певних потреб [12, с. 87].

Наступним розглянемо компетентнісний підхід, зауваживши, що науковці звертаються до ідей компетентнісного підходу як одного з провідних напрямів вдосконалення національної системи освіти. Головною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння різних знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях професійної діяльності, набуває соціальної самостійності, стає мобільною та кваліфікованою, вільно орієнтується в навколишньому середовищі та успішно вирішує складні завдання [13, с. 54].

Компетентнісний підхід зумовлює зміни у підходах до формування змісту підготовки, визначення переліку навчальних дисциплін і скорочення їх кількості у навчальних планах, визначення компетентностей з кожного предмета і формування змісту кожної дисципліни та підбір необхідної для навчального процесу інформації. Важливо врахувати, що формування професійних компетентностей може змінюватися, але в межах освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки за спеціальністю [13 с. 54].

Аксіологічний підхід характеризує цінності як основу регуляції людської поведінки, навчальної і професійної діяльності, прийняття рішень у ситуаціях вибору, дає змогу аналізувати процес формування системи знань, умінь, навичок через детермінацію ціннісного ставлення викладача і студентів до змісту і результатів власної діяльності, професійних ролей і

позицій. Цінності є складним соціально-психологічним утворенням, у якому поєднуються цільова і мотиваційна спрямованість орієнтацій. Сутність аксіологічного підходу до підготовки магістра полягає в орієнтації професійної освіти на формування у студентів системи загальнолюдських і професійних цінностей, що визначають їхнє ставлення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як людини і професіонала [12, с. 73].

Отже, аксіологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки передбачає формування у студентів системи ціннісних орієнтацій, які задають загальну спрямованість інтересам і прагненням особистості, ієрархію індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності і, в кінцевому підсумку, визначають рівень готовності майбутнього спеціаліста до реалізації життєвих і професійних планів [14, с. 14].

Відповідно до поставленої мети та завдань, окреслених підходів нами було виокремлено основні *принципи навчання* щодо впровадження моделі фахової підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки. У сучасній педагогічній науці під принципами навчання розуміють «основні вихідні положення теорії навчання. Вітчизняна педагогічна наука розкриває систему дидактичних принципів, виходячи з наукового розуміння суті виховання й навчання. Ця система ґрунтується на принципах: зв'язку змісту і методів навчання з національною культурою і традиціями; виховного характеру навчання, науковості, систематичності, наступності, свідомості й активності учнів, наочності, доступності, індивідуалізації процесу навчання, уважного вивчення інтересів, здібностей, нахилів учня» [15, с. 376].

Зважаючи на особливості підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки, в рамках дослідження нами було окреслено декілька найважливіших *принципів навчання*: а) загальнодидактичні: науковості, доступності, системності і послідовності; свідомості; наочності; зв'язку теорії з практикою; б) філософські принципи: матеріальної єдності світу (цілісності природи), всезагального зв'язку (взаємозв'язку і взаємозумовленості), розвитку (еволюції); в) специфічні принципи (інтеграції освітнього та музейного контекстів, *принцип «музейних діалогів»*, принцип інформаційної міри, принцип музейно-педагогічної креативності).

Розроблена нами модель спрямована на підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів галузі природознавства засобами музейної педагогіки, що акумулює загальні компетентності, діагностичний інструментарій, зміст, форми, та методи, а також педагогічні умови, які у сукупності сприятимуть удосконаленню навичок педагогічного спілкування студентів.

1. Воронова Л. М. Педагогічний аспект діяльності музеїв при закладах освіти на Харківщині на межі ХХ–ХХІ ст. / Л. М. Воронова, Н. С. Мартем'янова // Вісник Харківської державної академії культури. – 2014. – Вип. 43. – С. 15–24. 2. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности студентов к педагогической деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск, 1996. – 175 с. 3. Кондрашова Л. В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися: Учебное пособие / Л. В. Кондрашова. – М. : Изд-во «Прометей», 1990. – 160 с. 4. Калюжна Т. Г. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя / Т. Г. Калюжна // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2013. – № 4. – С. 32–37. 5. Тімець О. В. Теорія і практика формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки / Тімець Оксана Володимирівна : автореф. дис. ... доктора. пед. наук : 13.00.04. – Черкаси. – 2011. – 43 с. 6. Моделювання в педагогії: точки відліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/pedagog_ed. 7. Словник української мови – Т. 4. / І. К. Білодід, А. А. Бурячок та ін. – К. : Наук. думка, 1973. – 840 с. 8. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределённость / А. Н. Дахин // Стандарты и мониторинг. – № 4. – 2002. – С. 22–26. 9. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с. 10. Педагогічні моделі багаторівневої підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../sgiiirbis_64.exe. 11. Гришук А. В. Словник українського педагога / А. В. Гришук. – К. : КВЦ, 2015. – 236 с. 12. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя : учеб. пособие / Л. М. Митина. – М. : Академия, 2004. – 320 с. 13. Иванова Т. В. Культурологическая подготовка будущего учителя : монография / Т. В. Иванова. – К. : ЦВП, 2005. – 282 с. 14. Луговий В. І. Проблема понятійно-термінологічного стандарту в моніторингу якості освіти / В. І. Луговий // Вища освіта України. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Моніторинг якості освіти». – Додаток 3. – Т. 7. – 2007. – С. 14. 15. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.

Рецензент: д.психол.н., професор Ставицький О. О.